

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים – 18:41 | 19:53

תל אביב – 18:57 | 19:55

חיפה – 18:49 | 19:56

מגדל (כמנהג יום) – 18:41 | 19:53

באר שבע – 18:57 | 19:54

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' כי תצא תשפ"ו

הרב מרדכי אלון שליט"א

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

לעומק מהות תפילת ראש השנה

מה בין חנה לעלי?

בהרגלנו אנחנו משתדלים מדי שנה, לקראת ראש השנה, להיכנס לאחד מפיוטי הימים הנוראים והפעם אני מבקש ללמוד קצת את הפיוט המפורסם "ונתנה תוקף" שנאמר בכל מקהלות האשכנזים ואף בחלק מקהילות הספרדים. אבל נפתח דווקא במהות תפילת ראש השנה כפי שהדברים נלמדים מהפסוקים הראשונים של ראש השנה.

הפסוק הראשון של ראש השנה עוסקת בחנה ההולכת למשכן שילה ומתפללת שם להיפקד בבן -

וְחַנָּה הָיָה מְדַבֵּרֶת עַל-לִבָּהּ, רַק שְׁפָתֶיהָ נִצְּנוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע... (שמו"א, א', י"ג)

כשמולה נמצא עלי הכהן, שאולי אף היה הכהן הגדול באותו הזמן, וחושב אותה לשיכורה -

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַל-עַד מַתִּי תִשָּׁתְּכֶרֶן הַסִּירִי אֶת-יַיִנִּי מֵעֲלֶיךָ. (שם י"ד)

תשובתה של חנה היא -

...לֹא אֶדְוֶי אִשָּׁה קִשְׁת-רוּחַ אֲנֹכִי וַיֵּינִ וְשֹׁכֵר לֹא שְׁתִּיתִי וְאֶשְׁפָּף אֶת-נַפְשִׁי לְפָנֶי ה'... אֶל-תִּתֵּן אֶת-אֲמָתְךָ לְפָנֶי בֵּת-בְּלִיעַל כִּי-מָרַב שִׁיחִי וְכַעֲסִי דִּבַּרְתִּי עַד-הַנֶּחֱזֵה. (שם ט"ו-ט"ז)

מאותה תפילה זכתה חנה ונפקדה בראש השנה בבנה שמואל, וכאשר היא שבה למשכן איתו נושאת את תפילתה האדירה, וממנה לומדים חז"ל במסכת ברכות עיקרי הלכות תפילה של כל השנה - תפילה בלחש וכו'.

יש אפילו דעה, לפי השל"ה הק', שאמנם אינה מסתדרת עם חז"ל (להלן), שתפילת חנה עצמה היתה בראש השנה. סיפורה של חנה ותפילתה איננו רק סיפור מרגש אלא הוא מחייב הבנה, מכיון שהשיחה בינה לבין עלי הכהן היא שיחה קיצונית. האם אכן ייתכן שלעלי היתה כזו טעות קשה, מהקצה אל הקצה, ובמקום להכיר שיש כאן תפילה עצומה מתוך השתפכות נפש, שתהפוך ליסוד כל התפילות ושתביא את

שמואל השקול כנגד משה ואהרן, ילד שאימו משאילה אותו לה' כל ימי חייו, הוא חושב שבאמת עומדת לפניו אשה הלומת יין? וגם אם תמצאו הסבר כזה או אחר לטעותו, אז בשביל מה הסיפור מובא? הרי אנחנו רואים את גודל תפילתה, אז האם המקרא רצה להראות עד כמה הוא פיספס חלילה?

אגב, אם באמת עלי חושב אותה לשיכורה, מדוע הוא ממתין עד לסוף דבריה? -

וְהָיָה כִּי הִרְבֵּתָה לְהִתְפַּלֵּל לְפָנַי ה' וְעָלִי שֹׁמֵר אֶת-פִּיָּהּ. וְחַנָּה הָיָה מְדַבֵּרֶת עַל-לִבָּהּ, רַק שְׁפָתֶיהָ נִצְּנוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע וַיַּחֲשֹׁבָהּ עָלַי לְשִׁכְרָה. (שם י"ב-י"ג)

כלומר הוא עקב אחרי תפילה וראה שהיא שיכורה לכאורה, ורק אחרי שהיא מסיימת להתפלל היא ניגש אליה - הרי לפי ההלכה לשיכור אסור להיכנס לבית ה' ולהתפלל והוא היה צריך להוציא אותה מיד משם!

נדמה שהשיחה בין עלי לחנה דורשת עיון והיא שיחת יסוד על מהותה של התפילה, ובייחוד על מהות תפילת ראש השנה.

בקשת צרכים או המלכת הקב"ה?

האמת היא שכאשר מנסים לחשוב על תפילות ראש השנה באופן כללי, מוצאים שם שני עניינים הופכיים; מצד אחד ראש השנה הוא היום שבו ספרי חיים וספרי מתים נפתחים, פרנסה, הכל נקבע, ו-ו'דאי שבאופן טבעי האדם זקוק ומבקש לכל ענייניו - בני, חיי ומזוני רויחי. מאידך אנחנו יודעים שעיקר העיסוק בראש השנה, וכמעט שאנחנו מקפידים לעסוק אך ורק בזה, הוא לא בעניינים הפרטיים שלנו אלא בהמלכת והכתרת הקב"ה - "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" וכו'. התפילה היא אפילו לא על עם ישראל אלא על העולם כולו כדי שהעולם כולו יידע ש-ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". ועל פניו אלו שני עניינים נראים כסותרים - כי כשבאמת מתבטלים כלפי המלך ומבקשים שהוא רק ימלוך, אז לא מזכירים את הפרטים האישיים שלי, את המקרה ואת הצרכים שלי. מופיע בתיקון¹ שאלו שביום הכיפורים מדברים

שם על לב לבקש על עלבונה דמאריה ושמו המחולל בגוים". ועוד - "וקלהו צווחין בצלותין ב'יומא [דכיפור] ככלבין, הב, הב לנא סליחה וכפרה וס"י וקמזקא" (תיקוני זוהר, ו', דף כ"ב)

¹ "ויבואו בני האלוקים להתייצב על ה' - ודאי למתבעא עלבונה, דכולהו צווחין ככלבא, הב הב, הב לן חיי, הב לן מזוני, הב לן סליחה וכפרה. ואין איש

התבטלותו המוחלטת להכתרת המלך. הוא מבקש רפואה שלמה לא מפני שהוא ריאלי אלא "כי תהילתנו אתה", וכדי שאתה רבש"ע תמלוך, אני מבקש להביא את זה גם בדברים הכי הכי מעשיים, הגשמיים והרוחניים.

נסביר קצת את הנוסחה הזו. לכל יהודי יש ניצוצות קדושה ששייכות לנשמתו ושאותם הוא חייב לברר ולזכך בעולם. זה עומק ההבנה - ליהודי יש את הכח הזה, הוא אינסופי, "ושמנו קראת בשמך". ויש לו את אותן ניצוצות קדושה המלוכשות באותם דברים גשמיים שהקב"ה ייעד עבורו ולכן הוא מבקש מהקב"ה שייתן לו את הדברים האלה כדי שבאמצעותם הוא יוכל להגשים את "מלוך על כל העולם כולו בכבודך". זה אולי נראה לנו גבוה ורחוק - אבל זוהי מהותה של תפילת ראש השנה ואף מהותה של תפילת כל יום.

כשיהודי אומר "מי יחיה ומי ימות, מי ישלו ומי יתיסר" וכו' הוא רואה את דמותו של רבי אמנון ממגנצא שמיד נגיע אליה, והוא מבין שכל מה שהוא מבקש זה בשביל הקב"ה. אדרבה, הבקשה שלו נובעת בעצם מההתבטלות שלו להכתרת המלך כי כדי שהמלך יוכתר זה צריך להופיע כאן בדברים הכי ממשיים. לא רק עצם הנשמה אלא גם הדברים הממשיים האלה, אני יודע שזה נראה לי כלפי עצמי שאני רחוק משה אבל זוהי העבודה ומיד נראה איך היא מתרחשת.

ותתפלל על ה'

כזה היה הדו שיח בין חנה לעלי. הרי אם ההפטרה היתה רק רוצה לספר על הולדתו של שמואל היא היתה יכולה לדלג על כל הסיפור עם עלי. וודאי שאין צורך "להוציא את עלי לא טוב", בלשון הילדים. איך אפשר לחשוב שחנה אמו של שמואל היא שיכורה מהרחוב?! כנראה שלא הבנו את עלי וממילא גם את השיחה בינו לבין חנה.

הטענה של עלי בעומק היתה - 'כשניצבים לפני ה', לפני קדש הקדשים², ברגע זה לא צריך לחשוב על כלום למעט על כך שאתה עומד לפני ה'. אין שם מקום כלל לבקשות גשמיות, אפילו לא ל-'אני עקרה, ונתת לאמתך זרע אנשים'. וזה מה שמודגש בפסוק "והיה כי הרבתה להתפלל" (שם י"ב) - עלי הרגיש שהיא יותר מדי משקיעה בה והוא חיכה לרגע שבו היא תגיד 'אני מבטלת את עצמי לגמרי לקב"ה'. הוא ראה את זה כשכרות - לא כשיכורה מיין אלא שהרצון שלה הוא טוב, טהור ונפלא אבל הוא עדיין רצון עצמי, עדיין זה הרצון שלה. ואת לא שמה לב שאת נמצאת לפני ה' ובראש השנה, כשיטת השל"ה, או אף ברגלים כהבנת חז"ל שזה היה כשהיא עלתה עם אלקנה אישה לשילה, כשאת עומדת לפני ה' את צריכה לעסוק רק בהמלכת הקב"ה.

וחנה, האישה המופלאה הזו, באה אליו ואומרת לו - "ואשפוך את נפשי לפני ה'". 'אתה בכלל לא מבין מה הולך פה. לא רק שהבקשה שלי לזרע אנשים איננה שכרות, איננה רצונות עצמיים, אלא להיפך - אתה יודע לאן אישה יהודיה מגיעה

רק על עצמם וכשאומרים "כתבנו לחיים" הם מתכוונים לצרכיהם הפרטיים, בני, חיי ומזוני, דומים הם לכלבים הנובחים 'הב הב', שרק רוצים שיתנו להם - הב - במקום לדבר על השכינה. וזה הצד האחד, אבל מהצד השני, אנחנו מכירים בקשות שנכתבו במיוחד בתפילות הימים הללו, בתפילות בנוסח הספרדים זה בולט מאד - מזמור על פרנסה, בקשות. אפילו הפיוט "אחות קטנה" שפותח את ראש השנה כולל בקשות לעם ישראל. וכך גם כל החלק הראשון של הפיוט "ונתנה תוקף" מדבר על -

...כְּמִה יַעֲבִירֶנּוּ וְכִמִּה יִפְרֹאֲנוּ

מִי יַחֲיֶה וּמִי יָמוּת / מִי בְקָצוֹ וּמִי לֹא בְקָצוֹ

מִי בַמִּים וּמִי בַאֵשׁ / מִי בַחֲרִב וּמִי בַחַיָּה

מִי בַרְעֵב וּמִי בַצָּמָא / מִי בַרְעֵשׁ וּמִי בַמַּגָּפָה

מִי בַחֲנִיקָה וּמִי בַסְקִיָּה

מִי יָנוּחַ וּמִי יָנוּעַ / מִי יִשְׁקֹט וּמִי יִטְרֹף

מִי יִשְׁלֹוּ וּמִי יִתִּיֶסֶר / מִי יַעֲנִי וּמִי יַעֲשֶׂר

מִי יִשְׁפֹּל וּמִי יָרוּם.

הכל עוסק באדם ובבקשותיו. והאמת היא שהשאלה הזו קיימת בתפילות כל השנה כולה. מי שמעמיק יודע שלתפילה יש שני קטבים. האחד הוא שתפילה בעצם מהותה הוא לבקש את צרכי. "וְעִבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְיָבֵר אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרִתִּי מִפְּנֶיךָ" (שמות כ"ג, כ"ה). תפילה היא בפירוש בקשת צרכים. אבל מאידך לכל מהות התפילה שבכל יום היא שאנחנו מבקשים לעסוק בקב"ה ובהמלכתו והאדרתו - "אתה גיבור לעולם ה'" וכו', אבל אם בכל השנה אנחנו עוד איכשהו יכולים להבין את זה, הרי שבראש השנה ברור לנו שהכל צריך להיות סביב ההמלכה עצמה ולא בנו.

להמליך את הקב"ה מתוך הגשמיות

ההסבר לכך מובא בתורתו של הרבי מליובאוויטש זיע"א. כשיהודי מבקש את צרכיו שלו, והשיא של זה הוא בראש השנה, הוא אמור ומשתוקק להגיע לא שתהיה לו רווחה בעיניו הגשמיים או אפילו הרוחניים, אלא כל מה שהוא מבקש - וזה נכון גם לכל ימות השנה, למהותה של התפילה בכללותה - זה עומק העומקים של "תמליכוני עליכם", להגשמה של "מלוך על כל העולם כולו בכבודך", להשרות את מלכות הקב"ה בכל העולם, והיא איננה מתבצעת ע"י פילוסופיה גבוהה אלא רק באמצעות ההתעסקות של היהודי בענייני העולם הזה, ובהפיכת הדברים הללו למכון לשבתך ית'.

ליהודי יש כח, שגם הדברים הכי גשמיים שיש, באמצעותם הוא יכול להגשים את המלכת הקב"ה בעולם. גם בבקשתו את צרכיו שלו הוא להגיע למקום שבו לא מעורבת הרגשת ישותו העצמית, מפני שהוא מבקש את זה עבור הקב"ה. בעומק בעומק, הוא מבקש אמנם "רפאנו" אבל זה נובע מתוך

² וכך מבאר הרלב"ג, שהיא עמדה לפני קדש הקדשים בשילה.

ונעלם מן העולם לעין כל ואיננו כי לקח אותו אלהים, ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. אחר הדברים והאמת אשר הועלה רבי אמנון ונתבקש בישיבה של מעלה, ביום השלישי לטהרתו, נראה במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבנא משולם בן רבנא קלונימוס בן רבנא משה בן רבנא קלונימוס, ולימד לו את הפיוט ההוא ונתנה תוקף קדושת היום, ויצו עליו לשלוח אותו בכל התפוצות הגולה להיות לו עד וזכרון, ויעש הגאון כן.

יש כיום כל מיני סברות, הגיוניות יותר או פחות, שהפיוט הזה קדום יותר מרבי אמנון ממגנצא ומקורו כבר במאה השישית למניינם (רבי אמנון חי ככל הנראה בסביבות המאה ה-11), וראיתי בשיחה של הרבי זיע"א שהוא אומר שאדרבה, אם זה מוקדם יותר ורבי אמנון ממגנצא השתמש בפיוט הזה ורק הליש אותו על סיפורו האישי ומצבו, הרי שזה מרשים פי כמה וכמה.

מעביר צאנו תחת שבטו

וכך מתחיל הפיוט, שכולנו מתרגשים בו מאד -
 וְנִתְּנָה תְּקֵף קְדֻשַׁת הַיּוֹם / כִּי הוּא נוֹרָא וְאִיּוֹם
 וְבוֹ תִּשָּׂא מַלְכוּתָךְ / וְיִכּוֹן בְּחֶסֶד כְּסָאָךְ
 וְתִשָּׁב עָלֵינוּ בְּאַמַּת
 אַמַּת כִּי אַתָּה הוּא דִּין וּמוֹכִיחַ וְיִוָּדַע וְעַד
 וְכֹתֵב וְחוֹתֵם וְסוֹפֵר וּמוֹנֵה
 וְתִזְכֹּר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת / וְתִפְתָּח אֶת סֵפֶר הַזְכָּרוֹת
 וּמֵאֲלֵינוּ יִקְרָא / וְחוֹתֵם יָד כָּל אָדָם בּוֹ
 וּבְשׁוֹפָר גָּדוֹל יִתְקַע / וְקוֹל דְּמָמָה דָּקָה יִשְׁמַע
 וּמִלְאָכִים יִתְפַּזּוּן / וְחֵיל וְרַעְדָה יֵאָחֲזוּן
 וְיִאֲמְרוּ הִנֵּה יוֹם הַדִּין / לִפְקֹד עַל צָבָא מְרוֹם בְּדִין
 כִּי לֹא יִזְכּוּ בְּעֵינֶיךָ בְּדִין
 וְכָל בָּאֵי עוֹלָם יַעֲבִירוּ לִפְנֶיךָ כְּבִנֵי מְרוֹן
 כְּבִקְרַת רוּעָה עֶדְרוֹ / מַעֲבִיר צֹאנוּ תַּחַת שְׁבִטוֹ
 כֵּן מַעֲבִיר וְתִסְפֹּר וְתִמְנֶנָּה / וְתִפְקֹד נַפְשׁ כָּל חַי
 וְתַחַתָּה קֶצֶף לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ / וְתִכְתֹּב אֶת גְּזֵר דִּינֶם.

בכוונה איננו מאריכים הפעם בכוונות הפיוט ובהסברים למילותיו, שהוא בנוי לפי מדרשי חז"ל שספרי חיים ומתים נפתחים בראש השנה. אבל האוירה של הפיוט הזה היא אוירה של אימה ורעד. ממש לא פריילאך. בדור שלנו התקבל הלחן של יאיר רוזנבלום ובביצוע של מקהלת בית השיטה לפיוט.⁴ גם המלאכים בשמיים רועדים מפחד, לפי הפיוט הזה. הוא מתאר

שנפלו במלחמת יום הכיפורים. לאחר שידורה בטלוויזיה, פרשה היצירה כנפיים וכיום היא מושרת בבתי כנסת רבים בארץ ובעולם. השילוב של הלחן המרגש המכיל מוטיבים מתפילות אשכנז וספרד יחד עם סיפור הרקע להלחנת היצירה, העניקו לפיוט מימד חדש. לחן זה נתפס כיום כשילוב של מסורת יהודית עם תרבות ישראלית מודרנית, של אמונה דתית בצד אורח חיים חילוני. ללחן נוספו מאז עשרות ביצועים נוספים, ביניהם של דודו פישר, אברהם פריד ועמיר בניון.

מצאתי מכתב ידו של הרב רבי אפרים מבונא בר יעקב, שרבי אמנון ממגנצא יסד ונתנה תוקף על מקרה הרע שאירע לו, וזה לשונו:

מעשה ברבי אמנון ממגנצא שהיה גדול הדור ועשיר ומיוחס ויפה תואר ויפה מראה, והחלו השרים וההגמון לבקש ממנו שיהפך לדתם, וימאן לשמוע להם. ויהי כדברם אליו יום יום ולא שמע להם, ויפצר בו ההגמון, ויהי כהיום בהחזיקם עליו, ויאמר חפץ אני להוֹעֵץ ולחשוב על הדבר עד שלשה ימים, וכדי לדחותם מעליו אמר כן. ויהי אך יצוא יצא מאת פני ההגמון, שם הדבר ללבו על אשר ככה יצא מפיו לשון ספק, שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפור באלהים חיים, ויבוא אל ביתו ולא אבה לאכול ולשתות ונחלה, ויבואו כל קרוביו ואוהביו לנחמו, וימאן להתנחם כי אמר ארד אל ניבי אבל שאולה, ויבך ויתעצב אל לבו.

ויהי ביום השלישי³ בהיותו כואב ודואג, וישלח ההגמון אחריו, ויאמר לא אלך. ויוסף עוד הצר שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה, וימאן ללכת אליו. ויאמר ההגמון מהרו את אמנון להביאו בעל כרחו, וימהרו ויביאו אותו. ויאמר לו מה זאת אמנון, למה לא באת אלי למועד אשר יעדתי לי להועץ ולהשיב לי דבר ולעשות את בקשתי. ויען ויאמר אמנון אני את משפטי אחרוך, כי הלשון אשר דבר ותכזב לך דינה לחתכה, כי חפץ היה רבי אמנון לקדש את השם על אשר דבר ככה. ויען ההגמון ויאמר לא כי הלשון לא אחתוך כי היטב דברה, אלא הרגלים אשר לא באו למועד אשר דברת אלי אקצץ, ואת יתר הגוף איסר. ויצו הצורר ויקצצו את פרקי אצבעות ידיו ורגליו, ועל כל פרק ופרק היו שואלין לו התחפוך עוד אמנון להפך לאמונתו ויאמר לא. ויהי ככלותם לקצץ צוה הרשע להשכיב את רבי אמנון במגן אחד וכל פרקי אצבעותיו בצידו, וישלחהו לביתו. הכי נקרא שמו רבי אמנון, כי האמין באל חי וסבל על אמונתו יסורין קשין מאהבה רק על הדבר שיצא מפיו.

אחר הדברים האלו קרב מועד והגיע ראש השנה, בקש מקרוביו לשאת אותו לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים, ולהשכיבו אצל שליח ציבור, ויעשו כן. ויהי כאשר הגיע שליח ציבור לומר הקדושה וחיות אשר הנה, אמר לו רבי אמנון אמתן מעט ואקדש את השם הגדול. ויען בקול רם "ובכן לך תעלה קדושה", כלומר שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך, ואחר כך אמר - ונתנה תוקף קדושת היום, ואמר אמת כי אתה דיין ומוכיח, כדי להצדיק עליו את הדין שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו וכן כל הענין, והזכיר וחותם יד כל אדם בו ותפקוד נפש כל חי, שכן נגזר עליו בראש השנה. וכשגמר כל הסילוק נסתלק

³ מזכיר קצת את אסתר המלכה שהתענתה יחד עם נערותיה שלשה ימים, לילה ויום, "ובכן אבוא אל המלך".

⁴ הולחן על ידי יאיר ב-1990 לטקס יום הזיכרון בקיבוץ בית השיטה שבו התגורר באותן שנים. נפילת 11 מחברי הקיבוץ במלחמת יום הכיפורים שינתה את יחסם של רבים מחברי הקיבוץ ליום זה, שהפך ליום זיכרון המחורב ליום הדין של כלל העם היהודי. היצירה בוצעה לראשונה על ידי חבר הקיבוץ חנוך אלבלק, בטקס שנערך שם בכבל שנה לזכר בני הקיבוץ

אָמַת כִּי אֵתָהּ הוּא יוֹצֵרֶם / וְאֵתָהּ יוֹדֵעַ יוֹצֵרֶם

כִּי הֵם בְּשֶׁר וְדָם

מיד נדבר ב'קדושה' על המלאכים ש-"כתר יתנו לך המוני מעלה" אל מול עמך ישראל שיקדישו ויעריצו אותך, דרי מעלה עם דרי מטה. זה לא רק רבי אמנון שמדבר פה אלא זה כל אחד מאיתנו. רבי אמנון שעושה תשובה בעצמו על מה שהוא עשה רק לפני כמה ימים -

אָדָם יְסוּדוֹ מֵעֶפֶר וְסוּפוֹ לְעֶפֶר / בְּנִפְשׁוֹ יָבִיא לְחֶמּוֹ

מְשׁוּל כְּחֶרֶס הַנִּשְׁבֵּר

כְּחֶצִיר יִבֵּשׁ וְכֶצִּיץ נֹבֵל / כְּצֵל עוֹבֵר וְכַעֲנָן כָּלָה⁵

וְכָרוּחַ נוֹשֶׁבֶת וְכָאֶבֶק פּוֹרֵחַ וְכִחְלוֹם יַעוּף.

בלחן של בית השיטה פה מסתיים השיר - וזה הפספוס הגדול שלו. הוא נגמר במין דיכאון של על אפסיותו של האדם, אבל פה הפיוט רק מתחיל!

וְאֵתָהּ הוּא מֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיִם

זוכרים את ראש השנה על שני חלקיו? מצד אחד "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר. בנפשו יביא לחמו משול כחרס הנשבר" - אבל הוא זה שממליך אותך, מלך מלכי המלכים! בשבילך הוא רוצה לחיות, להישליו, לנוח, לנוע או להישקט. "למענך אלהים חיים". ליהודי יש כח, את ניצוצות הקדושה שלו שמלוּבשים במציאות, הכאבים, בפרנסה, בבריאות, ברגל הכואבת, לחבר עם רבי אמנון ממגנצא במיטתו, ולומר אל מול החרס הנשבר והיבש, את המילים הבאות שבנוסח התפילה שלנו בקטע הזה הופכת המוסיקה למארש קצבי ושמח - לא בגלל שזה איננו חלק מהפיוט אלא בגלל שזהו שיאו של הפיוט! כי המילים הגדולות אינן "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה" אלא דווקא "ואתה הוא מלך אל חי וקיים" וממילא בכלל לא צריכה להיות גזרה. אתה יכול לבטל את כל הגזרות. תביא לנו כבר משיח, טאטע! אתה הוא האינסוף, ואתה מגלה את שמך דרכנו.

ושמנו קראת בשמך

עכשיו מתחיל כל הפיוט -

אֵין קִצְבָה לְשִׁנּוּתֶיךָ / וְאֵין קֶץ לְאַרְךָ יָמֶיךָ

אתה פה לא לקדנציה, אתה לא חלום יעוף, לא רוח נושבת.

וְאֵין לְשִׁעָר מִרְכָּבוֹת כְּבוֹדֶךָ / וְאֵין לְפָרֵשׁ עֵילוֹם שְׁמֶךָ

ובטח יש מי שירצה עכשיו לשאול - נו, ומה זה קשור אלי? תקשיבו טוב -

שְׁמֶךָ נָאָה לְךָ / וְאֵתָהּ נָאָה לְשְׁמֶךָ

וְשְׁמִנִי קִרְאָתְךָ בְּשְׁמֶךָ

כל אחד מאיתנו הוא שמואל בנה של חנה, כל אחד מאיתנו הוא שם ה', כל אחד מאיתנו הוא אינסוף! כן, אדם יסודו מעפר

את הקב"ה כאילו שהוא לוקח את כל אחד ואחת מאיתנו ככבשים במעשר בהמה - "בבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו". מעשר בהמה הוא אחד מן הקורבנות אבל יש בו דין ייחודי שאין בשום קרבן אחר. בקרבן שלמים למשל, חלק הולך לכהנים, חלק נאכל ע"י הבעלים וחלק עולה למזבח, כך גם חטאת - חלק למזבח וחלק לכהנים. לעומת זאת במעשר בהמה, מה שלא הולך מזבח נאכל כולו ע"י הבעלים, ובמקרה שלנו, בפיוט - הבעלים הוא הקב"ה. והשוני היותר מעניין הוא שבכל קרבן אחר צריך להביא לקרבן מהמשובח ואילו במעשר בהמה - כל אחד הוא הכי משובח וכל אחד יכול להיות עשירי קודש. ויש עוד דין מיוחד בקרבן הזה, שכל כבש צריך להיספר. אין מי שמדלגים עליו. כמה זה מדהים.

כלומר זה דין אישי פרטי של כל אחד ואחד מעם ישראל, כמו שפחתנו בתחילת השיעור בכוונות התפילה, אבל מאידך אנחנו צריכים לדבר על ההמלכה של הקב"ה. ונזכור את רבי אמנון ששובב שם על מיטתו באמצע בית הכנסת, ליד שליח הציבור במגנצא, כשאביריו כרותים לצידו וכשמגיעים לקדושה - הוא מוסר את נשמתו.

הפספוס של בית השיטה

וכך ממשיך הפיוט כשכל מילה בו מצמררת מקודמתה -

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יִכְתְּבוּן / וְבִיּוֹם צוֹם כְּפֹר יִחַתְּמוּן

כְּמָה יַעֲבִירוּן וְכְמָה יִבְרֹאוּן

מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת / מִי בְּקֶצֶו וּמִי לֹא בְּקֶצֶו

מִי בְּמִים וּמִי בְּאֵשׁ / מִי בְּחֶרֶב וּמִי בַחֲיָה

מִי בְּרֶעֶב וּמִי בְּצָמָא / מִי בְּרַעַשׁ וּמִי בְּמַגָּפָה

מִי בְּחִנְיָקָה וּמִי בְּסִקְלָה

מִי יָנוּחַ וּמִי יָנוּעַ / מִי יִשְׁקָט וּמִי יִטָּרֵף

מִי יִשְׁלֹו וּמִי יִתְיַסֵּר / מִי יַעֲנִי וּמִי יַעֲשֶׂר

מִי יִשְׁפֹּל וּמִי יָרוּם.

ואז מגיעה המסקנה -

וְתִשׁוּבָה וְתַפְלָה וְצַדִּיקָה - מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה

כולנו נודה שבדרך כלל בנקודה הזו, כשאנחנו אומרים את השורה הזו בקול רם ובכוונה גדולה, חשמל עובר ברחבי בית הכנסת. אבל אז ממשיך הפיוט ומתחיל חלקו הבא, ולענ"ד פה מתחיל כל הסיפור. אין לי ספק שהמשפט המרטיט והגדול ביותר איננו "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה" אלא משפט אחר בהמשך שמיד נגיע אליו. רבי אמנון עדיין לא מת בשלב הזה אלא הוא אומר את המילים הבאות -

כִּי כְשֶׁמֶךְ כֵּן תִּהְיֶינָה / קֶשֶׁה לְכַעַס וְנוֹחַ לְרִצּוֹת

כִּי לֹא תִחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת / כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכּוֹ וְחִיָּה

וְעַד יוֹם מוֹתוֹ תִּחַפֶּה לוֹ / אִם יָשׁוּב מִיַּד תִּקְבְּלוֹ

⁵ לפעמים הענן מכסה את פני כל השמיים אבל כפי שהוא בא כך הוא גם פורח ונעלם.

הפיוט הזה הוא באמת רגע פלאי, לא רק יצירה ספרותית פלאית, אלא השיקוף של חנה ושמואל, של האמא היהודיה שאומרת 'אני לא שיכורה. וכשאת מדברת על הילד שלי אני מדברת על "שמנו קראת בשמך"'. זה הרגע הכי אדיר של ההמלכה ואחריו אנחנו נותנים את הכתר על ראשו של המלך ולאחריו פסוקי המלכויות, הזכרונות והשופרות - "ואנחנו כורעים ומשתחוים לפני מלך מלכי המלכים".

זהו היסוד למהות התפילה שנלמד מחנה לתפילות כל השנה כולה.

בהפטרת השבת שלנו, פרשת כי תצא, מופיעה העקרה השביעית. ארבע האמהות היו עקרות, חנה היתה עקרה, והעקרה השביעית היא "רני עקרה לא ילדה" - כנסת ישראל שיודעת שכל מה שהיא יכולה ללדת זה מפני שהיא מתחדשת ממך, כמו חנה, כמו שרה, כמו רבקה, רחל ולאה.

שנזכה בעז"ה לישועה שלמה וגאולה שלמה ולשנה טובה ומתוקה.

וסופו לעפר, ומכיון שאנחנו עפר אז גם אנחנו פועלים לפי הכללים החלים על מי שישודם מעפר וסופם לעפר, ואנחנו גם שואלים "מי יחיה ומי ימות, מי בקיצו ומי לא בקיצו", אבל אנחנו יודעים שאת שמנו קראת בשמך. אנחנו לא מדומיינים - אנחנו יודעים שאנחנו כחלום יעוף וכרוח נושבת - וזה מה שנותן לנו כח. אין לנו ישות עצמית, ולכן אנחנו מרטיטים ומרעיפים כשאנחנו אומרים ומבקשים 'רבש"ע, אנחנו רוצים להיות בריאים - כדי שנוכל להמליך אותך!'. ואנחנו מתכוונים לזה בכל הרצינות שאנחנו רוצים להמליך אותך, ואת המודל שלנו אנחנו מעמידים בסיפור המדהים הזה של רבי אמנון. ומתוך זה שאת שמנו קראת בשמך, אנחנו ממשיכים ואומרים -

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ

זה נכון שהניגון השתנה ואפילו המדפיסים במחזורים שינו את הפונט של הדפוס וזה נראה כאילו זה כבר לא חלק מהפיוט אבל כאן כל הסיפור מגיע לשיאו. זה מארש הניצחון, זה "ונתנה תוקף!"

עשה למען שמך

הפירוש של הביטוי "ונתנה תוקף" בעברית משמעו שאנו מתנים, מספרים את תוקף קדושת היום, אבל הרבי מליובאוויטש זיע"א מציע הצעה מדהימה ואומר ש-"ונתנה" זה מלשון נתינה. אתה נותן לנו את התוקף שלנו. התוקף שלנו הוא ששמנו קראת בשמך! וכך צריך לשיר את ונתנה תוקף, לא רק אחרי מלחמת יום הכיפורים 73 למניינם אלא אחרי מלחמת שמחת תורה תשפ"ד, כשאנו כבר שלש שנים בתוכה - "עשה למען שמך" פירושו 'עשה למעננו כי שמנו קראת בשמך'. שמענו? "עשה למען שמך" זה עשה למען שמנו!

ו-"קדש את שמך על מקדישי שמך" משמעו - רבש"ע, קראנו היום את העקדה, סיפרנו על חנה ועל שמואל - מי הם מקדישי שמך היותר גדולים? - המלאכים שאומרים "קדוש קדוש קדוש" או אנחנו ורבי אמנון שלנו? אנחנו והפרנסה שאנחנו מבקשים? אנחנו והחיים הטובים שאנחנו רוצים? אנחנו והילדים היפים שאנחנו רוצים שיהיו בריאים? אנחנו והילדים שלנו שאנחנו רוצים שיחזרו לשלום? אנחנו שמך, "ושמנו קראת בשמך", ולכן "עשה למען שמך" -

יְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמֶךָ / עַל מְקַדְשֵׁי שְׁמֶךָ

בְּעֶבֶר כְּבוֹד שְׁמֶךָ / הַנֶּעֱרָץ וְהַנִּקְדָּשׁ

כְּסוּד שִׁיחַ שְׂרָפֵי קִדְשׁ / הַמְקַדְשִׁים שְׁמֶךָ בְּקִדְשׁ

דְּרֵי מַעְלָה עִם דְּרֵי מַטָּה

קוֹרְאִים וּמְשַׁלְשִׁים בְּשִׁלוּשׁ קִדְשָׁהּ בְּקִדְשׁ.

הם עושים את זה שם למעלה ואילו אנחנו עושים את זה פה בעולם התחתון, עם כל ההסתרות וקשיים. אני לא שיכורה. כשאני מבקשת ילד זה "ואשפוך את נפשי לפני ה'". הילד שלי הוא - "שמנו קראת בשמך". "דרי מעלה עם דרי מטה קוראים ומשלשים בשלוש קדושה בקודש - כתר..."

השיעור מוקדש

לזכות עם ישראל, להצלת חיייל צה"ל, לשלום כל חיותמים וחאלמנות

לע"נ כל חנופלים על קידוש ח' באירועי חמלומח ולע"נ רחל שייחל בת מסעודת חנוייט, עמרם בן אייחח חוזה, פיבי בת עליח, חן בת אלכסנדר שלמה, מאיר בן רחמים ז"ל

ולהבדיל לרפואת כל חפצעים וחחולים ובתוכם פאצי פרחח בת אסתר, חוויחח בת אורית, אריח בן אלי, אלימלך מלך בן ציפורה, ובסוף בן בלה.

וליווג חנון ליעל רחל בת אריאל אסתר.

להקדשת שיעורים ניתן לפנות בחודעת וואטסאפ לעמנואל – 054-7500516